

Bayraklarda kullanılan hayvan figürleri üzerine bir inceleme*

Ali YiĞİT**, Sema ÇAKIR***, Gülseren YILDIZ****, Gökhan ASLIM*****

Öz: İnsanlık tarihinde, insan tarafından hayvana yüklenen anlam eski önemini kaybetse de, günümüzde halen farklı unsurlarda varlığını sürdürmektedir. Bu unsurlardan biri de ulusların, toplumların simgesini çeşitli renk ve biçimlerde gösteren “*bayrak*”lardır.

Çalışmada, insan-hayvan ilişkisinin, bir ülkenin bağımsızlık simgesi olan bayraklara yansımaları değerlendirilmek amaçlanmıştır.

Araştırmada Birleşmiş Milletler tarafından uluslararası düzeyde tanınan 193 ülke bayrağı incelendi. Çalışmanın gereğini hayvan figürü bulunan 23 ülke bayrağı oluşturdu. Bu bayraklarda toplam 19 farklı hayvan figürünün yer aldığı belirlendi. Ülke bayraklarında yer alan hayvanlar farklı gruplara ayrılarak, farklı kültürlerdeki anlamları değerlendirildi.

Bayraklarda yer alan hayvanlara yüklenen anlam farklı kültürlerde değişmekle birlikte, bazı hayvanların benzer anlamları sembolize ettiği ve geçmişte hayvanlara yüklenen anlamın günümüzde de varlığını sürdürdüğü söylenebilir.

Anahtar Sözcükler: Bayrak, hayvan figürü, sembol

A survey on animal figures used in flags

Abstract: In human history, even if the meaning that was attributed to animals by people has lost its old importance today, this meaning of the animals still exists in different elements. One of these elements is the “*flags*” that display the symbol of nations and societies in different colors and figures.

In this study, it is aimed to evaluate the human-animal relationship's rebound on flags which are the symbol of independence of a country.

In this research, 193 flags of countries which are recognized by United Nations in the international level were investigated. 23 country flags which include animal figure constituted the origin of this study. In this flags have a total of 19 different animal figures. The animals on the country flags were classified into different categories and their meaning in different cultures were evaluated.

Although the meaning loaded on the animals which are figured on flags may change in different cultures, it was pointed out that some animals symbolize the same meanings and can be said that the meaning of the ani-

*Bu çalışma, 6-8 Mayıs 2010 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilen “12th International Veterinary Medicine Students Scientific Research Congress”de aynı başlık ile sunulmuş olup Türkçe ve İngilizce Özet metni yayımlanmıştır.

**Yrd. Doç. Dr., Kafkas Ü. Veteriner Fakültesi, Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji AD, 36100, Paşaçayır, Kars.

***Arş. Gör., Fırat Ü. Veteriner Fakültesi Cerrahi AD, Elazığ.

****Veteriner Hekim, Selçuk Ü. Veteriner Fakültesi, Biyokimya/Genetik AD, 42075, Konya

*****Veteriner Hekim, Selçuk Ü. Veteriner Fakültesi, Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji AD, 42075, Konya.

mals that was attributed them by people has still continue.

Keywords: Animal figure, flag, symbol

Giriş

İnsanlık tarihinde, evcilleştirme öncesinde insan tarafından hayvana yüklenen anlam, hayvana karşı savunmasız ve zayıflık ile totem, ilham ve güç; besin gereksinimi ile av vb (9) iken evcilleştirme sonrasında bu anlamlara arkadaş, mülkiyet vb eklenmiş, zamanla hayvanlara karşı tutum değişmiştir (16).

Figür, “*resim ve heykel sanatlarında varlıkların biçimi*” (19) olarak tanımlanmaktadır. Figürde yer alan nesne ya da varlıkların kendilerinden çok onlara yüklenen anlam ile dikkat çektikleri bilinmektedir (20). İlk insanların hayvana tapınması, taşıdıkları güç ve yırtıcılıktan kaynaklanmakta, ancak hayvanın sevecen olması da verilen değeri belirleyebilmektedir (13). Özen ve ark (17) da hayvan figürünün genelde inanç sisteminden köken aldığını, inanç sistemleri değişse bile bu figürlerin yeni inanç sistemleri ile ilişkilendirilerek yaşatılmaya çalışıldığını bildirmektedir.

Sembol, simge ile eş anlamlı olup “*Duyularla ifade edilemeyen bir şeyi belirten somut nesne veya işaret, remiz, timsal*” (19) olarak tanımlanmakta; cansız varlıklarda olduğu gibi hayvanlara, insanlar tarafından yüklenen anlamlarda da yerini almıştır. Örneğin; baykuş ve karga umutsuzluğu, kaz alıklığı, aslan cesareti, at zekâ ve adaleti, köpek sadakati, bülbül aşkı, kelebek gençliği sembolize etmektedir (18). Sembol olarak hayvanlar, farklı kültürlerde doğüstü güç, totem olarak yer almakta; Mısır’da farklı biçimler benzer anlamları oluşturmakta; örneğin, boğa ve şahin güneş kralı sembolize ederken, iki şahin ise güneşi simgelemekte; ancak bazen aynı simge farklı anlamları da karşılayabilmektedir (20).

Hayvan sembolleri genel olarak evrensel bir anlam taşımakta; toplumların yaşamında kutsal bir simge oluşturmakta; bazı hayvan sembolleri gizli bir anlam içerirken, gerçek anlam toplumun sözlü, yazılı kültürü ve gelenekleri ile ortaya çıkmaktadır (14).

Tarih sahnesinde 3000 yıllık bir geçmişi olan bayrak (4), “*Bir milletin, belli bir topluluğun veya bir kuruluşun simgesi olarak kullanılan, renk ve biçimle özelleştirilmiş, genellikle dikdörtgen biçiminde kumaş, sancak*” olarak tanımlanmaktadır (18). Taşıdığı figür ve sembollerle anlamı güçlendirilen bayrakta yer alan şekiller, o ulusa ait değerler ile oluşturulmakta, her birey için özel bir anlam ifade etmektedir (12).

Çalışmada, bir ülkenin bağımsızlık simgesi olan bayraklarda yer alan hayvan figürlerinin, hayvana insanlar tarafından yüklenen değer ve anlam çerçevesinde değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Gereç ve Yöntem

Araştırma gerecini, Birleşmiş Milletler (BM) tarafından uluslararası düzeyde tanınan 193 ülke (6) (uluslararası düzeyde tanınmayan ülkeler çalışma kapsamına alınmamıştır) bayrağından hayvan figürü içeren 23 ülke bayrağı oluşturmuştur. Bayraklarda yer alan hayvan figürleri farklı gruplara ayrılarak, farklı kültürlerde taşıdıkları anlamlar açısından karşılaştırmalı olarak değerlendirildi.

Bulgular

İncelenen 193 ülke bayrağının 23’ünde (Resim 1) hayvan figürü olduğu belirlendi. Bu 23 bayrakta yer alan 19 hayvan figürü ve buldukları ülke bilgileri Tablo 1’de sunuldu.

Tablo 1. Bayraklarda kullanılan hayvan figürleri
Table 1. Animal figures used in flags

Ülke Adı*	Kullanılan Hayvan Figürü	Ülke Adı*	Kullanılan Hayvan Figürü
Andorra	İnek	Meksika	Kartal, Yılan (çingiraklı yılan)
Arnavutluk	Kartal (çift başlı)	Mısır	Kartal
Bhutan	Ejderha	Moldova	Boğa, Kartal
Dominik	Papağan	Papua Yeni Gine	Kuş (Cennet kuşu)
Ekvator	Akbaba	Peru	Lama
Fiji	Kaplan, Kumru	Sırbistan	Kartal (çift başlı)
Guatemala	Kuş (uzun kuyruklu)	Sri Lanka	Aslan
Hırvatistan	Aslan, Keçi, Pars	Uganda	Turna
İspanya	Aslan	Venezuela	At, Salyangoz
Karadağ	Aslan, Kartal (çift başlı)	Zambiya	Kartal
Kazakistan	Kartal	Zimbabve	Kuş (Sabuntaşı kuşu)
Kiribati	Kuş (Fırkateyn kuşu)		

*: Ülke isimleri alfabetik sıraya göre yazılmıştır.

Resim 1. Hayvan figürü içeren ülke bayrakları (6).
Fig 1. The country flags that include animal figures (6).

Bayraklarda yer alan hayvan türleri dört gruba (memeliler, kanatlılar, sürüngen ve kabuklular ile mitolojik hayvanlar) (8, 9) ayrılarak, sembolize ettikleri anlam(lar) açısından değerlendirildi.

1. Memeli hayvanlar

At: Türkler tarafından MÖ 3500-3200 yılları arasında evcilleştirildiği bildirilen at (15), Kelt kültüründe gizem, büyü, ay ve gece ile özdeşleştirilmiş (2); Asya Türklerinde totem olarak kabul edilmiş, genel olarak “geleceği önceden sezme, dost ve düşmanı tanıma” (9); Yerli Amerika kültüründe “zor koşullar altında mücadele, sevgi, bağlılık, sadakat ve özgürlük” (2); “Dayanıklılık, bağlılık –aynı zamanda bağımsızlık–, akıl, bilgelik, asalet, özgürlük, gizem” gibi pek çok anlamı da taşımaktadır (2, 9).

Sığır (inek, boğa, öküz): İnsanın ilk zenginlik ifadesi olan kapital “sığır başı” anlamındadır (11). Hint mitolojisinde en kutsal hayvan olarak sayılan ve bereket, uğur getiren anlamını taşıyan inek, bazı Asur kabilelerinde kadınların ruhunu ve dolayısıyla doğurganlığı betimlemektedir. Boğa, “bolluk ve güçlü olma”nın yanı sıra “egemenlik” anlamını da taşımıştır. Öküz, Mısır’lılarda “ölünün yerine geçme ve devamlılık” anlamındadır (2, 9).

Keçi: Yunan mitolojisinde bereketin sembolü, Eski Türklerde ise bazı boylarda totem ve tabu rolü olan keçi, “gelecekte haber veren” anlamını da taşımış; bunun yanı sıra “canlılık, bereket, bolluk ve cinselliği” de simgelemiştir (2, 9).

Lama: Peru’nun ulusal simgesi olarak kabul edilen hayvanın tarihteki anlamı ile ilgili bir veriye rastlanmamıştır.

Kaplan: Eski Çin’de onur, gaddarlık, katılık, cesaret, koruma sembolü, Çin ve Asya’nın bazı bölgelerinde ise “sağlık tanrı-

sı” olarak kabul edilmiştir (5, 9).

Pars: Yiğitlik, cesaret, sadakat, sorumluluk anlamlarını simgelemektedir (14).

Aslan: Aslan figürü Mısır’da özellikle sfenks şeklinde kullanılmış, koruyuculuğu simgelemiştir (20). Genel olarak otorite, güç, ihtişam, cesaret, asalet gibi anlamları da simgeleyen aslan, Srilanka bayrağında sarı rengi ile Budizm’i, aslanın kendisi de otoriteyi temsil etmektedir (6, 2, 10).

2. Kanatlılar

Kuş (genel): Guatemala bayrağında yer alan uzun kuyruklu kuş, ülkenin “bağımsızlık ve özerkliği”ni simgelemektedir. Zimbabve bayrağında yer alan Sabuntaşı Kuşu ise Zimbabve uygarlığının kalıntılarında bulunan bir kuşu temsil etmekte ve ülkenin geçmişini simgelemektedir. Papua Yeni Gine’nin Cennet Kuşu “bağımsızlığı”; Kiribati’nin altın Fırkateyn (frigate) kuşu ise “otorite, özgürlük ve denize hükmetme”yi simgelemektedir (2).

Kumru: İyilik, şefkat, sevgi ve affetmeyi simgelemekte; güvercin gibi “barışı getiren” anlamı da taşımaktadır (2).

Turna: “Uzun ömür” anlamında kullanılan Turna, Uganda’nın ulusal sembolü sayılmakta; ülkenin ömrünün uzun olmasını sembolize etmektedir. Ayrıca binlerce yıllık Japon kültüründe “onur, şeref, sadakat ve bağlılığı” da simgelemektedir (3).

Akbaba: Yunan mitolojisinde savaş tanrısı olan Ares’e ithafen felaket, dehşet, kavga ve ölümü simgelemektedir. Ancak bunun yanında “güç ve hâkimiyet” ve “baskıyı reddetme”, mitolojik olarak da “soyluluk” anlamında kullanılmaktadır (1).

Kartal: Arnavutluk, “kartallar adası” anlamındadır. İlkel toplulukların çoğunda güneşin yaratıcısı ya da güneşin kendisi, ölümlerin ruhunu öbür dünyaya taşıdığına inanılan

kartalın gelecekte haber verdiği de düşünülmüştür. Kartal, genel olarak göğün ve kozmolojik güçlerin simgesi, bağlılık, güç anlamını taşımaktadır. Çift başlılık ise doğu ve batının hâkimiyeti anlamındadır. Kazakistan bayrağında özgürlüğü, Mısır bayrağında Mısırlı Selahaddin'i (Eyyubi) simgelemektedir (2, 8).

Zambiya bayrağında yer alan kanatları açık kartalın turuncu rengi özellikle bakır gibi mineral varlığı, zenginliği ifade eder. Kartal üstündeki şeritler ise özgürlüğü simgelemektedir (2).

Papağan: Bir Karayip ülkesi olan Dominik'in bayrağında yer alan hayvanın tarihteki anlamı ile ilgili bir veriye rastlanmamıştır. Ancak Papağan tüyünün, “yağmur ve ekin getiren” anlamı taşıdığı belirtilmektedir (2).

3. Sürüngeçler ve kabuklular

Yılan: Ağızda yılan tutma düşmanın güç (kartal) tarafından kontrol edilmesi anlamını taşımaktadır. Yılan genel olarak hayat döngüsü, yağmur, bereket ve cinselliği simgelemiştir (2).

Salyangoz: Deniz ürünü ve deniz ülkesini ifade etmesinin yanı sıra tedbir, koruma, denge ve istikrar, gelişim, evrim, genişleme ve gizem anlamlarını da taşımaktadır (14).

4. Mitolojik hayvanlar

Ejderha: Bhutan adı yerel olarak “Ejderha Adası” anlamındadır. Beyaz ejderha safılığı, ağzının açık olması ise Bhutan halkının gücünü ifade eder. Pençeleri arasındaki mücevher ise ülke zenginliğini simgelemektedir. Ejderha, yeryüzünün gücü, akıl, ruh, madde ve sihir gibi doğüstü güçlerin yılan ve kuş ile birleşmesini simgelemektedir. Ejderha ayrıca itibar, kariyer, gelecekte büyüme ve genişle-

me anlamlarını da taşımaktadır (2, 6).

Tartışma ve Sonuç

Çeşitli hayvan türleri yer almakla birlikte çoğunlukla çift başlı kartal ve aslan figürünün kullanıldığı saptanan ülke bayraklarında, bu kullanımın kartalın “güç, özgürlük, bağımlılık” ve aslanın “otorite, güneş, ihtişam, cesaret, asalet” anlamlarından kaynaklandığı ileri sürülebilir.

Genellikle küçük ülkelerin bayraklarında totem olarak kullanılan bazı hayvanların kullanılması (Arnavutluk, Karadağ, Kazakistan, Sırbistan, Zambiya / Kartal; Venezuela / At; Bhutan / Ejderha vb), verilen mücadelenin kahramanlık, güç sembolü olarak bayrağa yansması şeklinde yorumlanabilir.

Ülke bayraklarında kullanılan kartal ve aslanın çoğunlukla gücü simgelediği, yer alan farklı türdeki hayvanların ise genelde ülkenin ulusal hayvanı olması dolayısıyla kullanıldığı; bu kullanımın da Gökalp (12)'in belirttiği gibi ulusa ait değerlerin yanı sıra bayrağın her birey için ifade ettiği anlamla güçlendirilmesi sonucunu ortaya çıkardığı söylenebilir.

İspanyolların Güney Amerika'ya ilk olarak 1498'de geldikleri yer olan Venezuela'ya (7) atın İspanyollar tarafından getirildiği bildirilmektedir (2). Venezuela bayrağında yer alan atın Yerli Amerika Kültüründeki “zor koşullar altında mücadele, sevgi, bağlılık, sadakat ve özgürlük” anlamlarının yanı sıra bütün kültürlerde ortak olarak “sevgi, bağlılık, akıl, bilgelik, soyluluk, özgürlük” (2) gibi anlamları nedeniyle yer aldığı söylenebilir.

Guatemala, Zimbabve, Papua Yeni Gine ve Kiribati bayraklarında yer alan farklı ırklardaki kuş figürünün, Kur'an'da (Ali İmran Suresi 49. ayet) “mesaj getiren, gelecekte haber veren” (13) ve Kelt kültüründeki “ya-

şamdan ölüme dönüşüm ve engelleri aşmak” (2) anlamlarından farklı olarak ortak sembolizmdeki “*özgürlük, üstünlük, yükselme*” (2) gibi anlamlarda kullanıldığı, bu durumun bayrağın bir ülke için anlamındaki özgürlük, bağımsızlık nedeniyle olduğu söylenebilir.

Bayraklarda kullanılan dini simgelerin birçok (örn. Haç 193 ülke bayrağının 19’unda yer almaktadır) ülke bayrağında yer alması, Özen ve ark (17)’in da ifade ettiği gibi inanç sisteminin etkisinden kaynaklandığı söylenebilir.

İncelenen 193 bayrakta yer alan hayvan figürlerinin yanı sıra kullanılan renklerde de önemli bir ortak noktanın olduğu saptanmıştır. Türkiye’nin de bayrak renklerini oluşturan kırmızı (177 bayrakta) ve beyaz (174 bayrakta) (6) renklerinin, kırmızı rengin genel olarak bağımsızlık yolunda dökülen kanı, beyaz rengin ise barışı simgelemesi nedeniyle kullanıldığı söylenebilir.

İnsanın yaşamında mülkiyet, totem, av, gibi önemli rolü olan hayvanların (9, 16) insanların kullandıkları eşyaların (kap, kacak, kilim, vb) yanı sıra bir insan topluluğunun özerk bir yapısını ifade eden bayraklarda, insanın hayvana yüklediği anlam ve değer ile yer aldığı ileri sürülebilir.

Sonuç olarak, hayvana verilen değer ve yüklenen anlamın eski toplumlardaki kadar olmasa da, bir ülkenin bağımsızlık, şan ve şeref gibi değerleri simgeleyen bayraklarda kullanılması ile bu değer ve yüklenen anlamın günümüzde de devam ettiği şeklinde değerlendirilebilir.

Teşekkür

Çalışmanın çerçevesinin ortaya konulması ve düzenlenmesinde güzel fikirleri ile katkıda bulunan Prof. Dr. Aşkın YAŞAR’a teşekkür ederiz.

Kaynaklar

1. Anon (2010a): *Ares*. Erişim: <http://www.didimli.com/tanri.htm>. Erişim Tarihi: 28.04.2010.
2. Anon (2010b): *Animal Symbolism in Many Cultures*. Erişim: <http://www.princetonol.com/groups/iad/lessons/middle/animals2.htm>. Erişim Tarihi: 29.04.2010.
3. Anon (2010c): *The Crane*. Erişim: www.lisashea.com/japan/origami/sales/history/crane.html. Erişim Tarihi: 29.04.2010.
4. Anon (2010d): *The Historical Origin of Flags*. Erişim: <http://www.worldflags101.com/>. Erişim Tarihi: 30.04.2010.
5. Anon (2010e): *Flags Meanings*. Erişim: <http://www.theodora.com/flags/meaning.html> Erişim Tarihi: 30.04.2010.
6. Anon (2012a): *Member States of The United Nations*. Erişim: <http://www.un.org/en/members/>, Erişim Tarihi: 26.03.2012.
7. Anon (2012b). *Venezuela Ülke Raporu*. Ankara Üniversitesi Latin Amerika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü, Erişim: http://latinamerika.ankara.edu.tr/ulkeraporlari/venezuela_rapor.pdf. Erişim Tarihi: 27.03.2012.
8. Armutak A (2004): *Doğu ve Batı Mitolojilerinde Hayvan Motifi II. Sürüngenler, Balıklar, Kanatlılar ve Mitolojik Hayvanlar*. İstanbul Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi, **30 (2)**, 143-157.
9. Armutak A (2006): *Mitolojide Hayvan*. I. Ulusal Veteriner Hekimliği Tarihi ve Mesleki Etik Sempozyumu Bildirileri. Ed. Abdullah Özen, 30 Mart – 1 Nisan 2006, Elazığ, s.441-460.
10. Çoruhlu Y (1995): *Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi*. Seyran Kitapçılık, İstanbul, 286s.
11. Erk N (1978): *Veteriner Tarihi*. AÜ Basımevi, Ankara, 242s.
12. Gökalp E (2007): *Milliyetçilik: Kuramsal Bir Değerlendirme*. Anadolu Ü. Sos-

yal Bilimler Dergisi, 7 (1), 279-298.

13.Hançerlioğlu O (1975): *İnanç sözlüğü: Dinler-mezhepler-tarikatler-efsaneler*. Remzi kitabevi İstanbul, 861s.

14.Karlsen MAK (2010): *Animal Symbols, Traditional Meanings*. Erişim: <http://www.livingartsoriginals.com/animal-symbols.html>. Erişim Tarihi: 30.04.2010.

15.Outram AK, Stear NA, Bendrey R, Olsen S, Kasparov A, Zaibert V, Thorpe N, Evershed, R (2009): *The Earliest Horse Harnessing and Milking*. Science **323**, 1332-1335.

16.Özen A (2006): *Hayvanlara Yönelik Tutum Analizi: Hiç Değilse...*, I. Ulusal Veteriner Hekimliği Tarihi ve Mesleki Etik Sempozyumu Bildirileri, Ed. Abdullah Özen, 30 Mart – 1 Nisan 2006, Elazığ, s.423.

17.Özen A, Saygılı İA, Gökçekik ÖF (2008): *Türk Halılarında Kullanılan Hayvan Figürlerine Tarihten Örnekler*. II. Ulusal Veteriner Hekimliği Tarihi ve Mesleki Etik Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Ed. Aşkın Yaşar, Ali Yiğit, Serdar İzmirli, 24-26 Nisan 2008, Konya, s. 461-466.

18.TDK – Türk Dil Kurumu (1988): *Türkçe Sözlük*. TDK Yayınları: 549, Sözlük Bilimi ve Uygulama Kolu Yayınları: 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, s.159, 1278.

19.TDK (2010): “Bayrak”, “Figgür” ve “Simge” maddeleri. Erişim: <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=bayrak&ayn=tam>. Erişim Tarihi: 26.04.2010.

20.Wilkinson RH (1994): *Symbol & Magic in Egyptian Art*. Thames and Hudson Ltd, London p.18-158.

Geliş Tarihi: 21.06.2011 / Kabul Tarihi: 23.03.2012

Yazışma adresi:

Yrd. Doç. Dr. Ali YİĞİT

Kafkas Üniversitesi Veteriner Fakültesi

Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji A.D.,
36100, Paşacayır, KARS.

e-posta: aliyig@gmail.com